

razno

Biti teolog

Uz sedamdesetu obljetnicu života o. Marka Matića SJ

*Franjo Pšeničnjak**

Izrazi »teologija« i »teolog« nisu kršćanskog porijekla. Najprije su označavali mitski način govora, pa su stoga Homer i Hesiod nazivani teozima. Aristotel je podijelio teoretsku filozofiju na matematiku, fiziku i teologiju, poistovjećujući pri tom teologiju s metafizikom. Augustin nas podsjeća da su stoici prvi upotrijebili te izraze u religioznom smislu, poistovjećujući teologiju s »razumom koji tumači bogove«. Postupno na Istoku i na Zapadu ulazi u upotrebu kršćansko značenje riječi »teologija«. Za Klementa Aleksandrijskog ona znači »spoznavu božanskih stvari«, za Origena označuje »pravi nauk o Bogu i o Isusu Kristu kao spasitelju«. Euzebij je prvi upotrijebio riječ teolog za Ivana evanđelistu jer je on u svojem evanđelju zapisao »uzvišeni nauk o Bogu«. Otada će izraz »teologija« označavati pravi nauk, kršćanski, koji će se suprotstaviti krivom poganskom i heretičkom nauku. Kasnije je Dionizije uveo jednu distinkciju koja je ostala do danas: mistična teologija (simbolička, skrivena) i ona očitija i racionalna. Zanimljivo je zamijetiti da kod istočnih crkvenih Otaca teologija najčešće označuje nauk o Trojstvu, dok se nauk o Kristu naziva ekonomijom.

Na Zapadu osobito Augustin snažno učvršćuje religiozno značenje izraza teologija. Teologija se smatra nastojanjem da se što više prodre u razumijevanje Svetog pisma i Božje riječi. Zbog toga će se lako zamjenjivati izrazima kao što su *sacra pagina* ili *sacra doctrina* i sve će se više shvaćati kao »scientia«, znanje, znanost. Tako teologija postaje oblik racionalne i znanstvene spoznaje objavljenih sadržaja. Ono što vjera prihvata kao dar, teologija tumači upotrebljavajući zakone racionalne spoznaje. Teolozi se kasnije poistovjećuju s velikim učiteljima na sveučilištima, a monaški redovi postaju povlaštene kolijevke za njihovo obrazovanje. Dok su u starini redovito biskupi i crkveni pastiri bili teozima, kasnije to postaje iznimkom. Tako u naše vrijeme imamo dva eminentna teologa koji su ujedno članovi crkvene hijerarhije: Joseph Ratzinger i Walter Kasper. Dok su se nauk i znanje povećavali doprinosom razuma, rađale se i prve podjele među teološkim školama¹.

* Dr. sc. Franjo Pšeničnjak, Teološki studij Družbe Isusove afiliran PUG-u u Rimu, Zagreb.

1 Usp. *Dizionario teologico enciclopedico*, PIEMME, 2004, natuknice »teologia« i »teologo«.

O svrsi i zadaći teologije i teologa govore neki dokumenti crkvenog učiteljstva u 19. i 20. stoljeću. Tako na Prvom vatikanskom saboru konstitucija *Dei Filius* opisuje zadatke teologije unutar vjere. Čovjek, naime, može postići neko »razumijevanje misterija«, koje ipak ne umanjuje otajstveni karakter tih misterija: »Kad razum, prosvijetljen vjerom, ustrajno, pobožno i u svojim granicama traži, uz pomoć Božju postiže određenu vrlo plodnu spoznaju misterija, bilo da se služi analogijom s onim što spoznaje naravnim putem, bilo povezujući same misterije među sobom, bilo da ih povezuje s konačnom čovjekovom svrhom. Ipak, on nikada neće biti sposoban spoznati ih kao istine koje tvore njegov vlastiti objekt. Božanski, naime, misteriji zbog svoje unutrašnje naravi, tako nadilaze stvoreni intelekt, da i nakon što se primi objava i vjera, ostaju prekriveni velom vjere okružene i obavijene tamom« (DS 3016). U enciklici *Aeterni Patris* Lav XIII je postavio sv. Tomu Akvinskog kao uzor i normu katoličkog promišljanja, budući da su njegova djela primjer kako za pozitivni odnos između razuma i vjere tako i za cjelovito proučavanje vjerskog nauka (DS 3139). No valja priznati da je rad u katoličkoj teologiji između dvaju vatikanskih sabora rijetko bio označen općim istraživanjem mudrosti, kakav je bio karakterističan za sv. Tomu. Priručnici za katoličko teološko poučavanje, upotrebljavani na katoličkim sveučilištima i sjemeništima u prvoj polovici 20. stoljeća, više su bili pod utjecajem pozitivističkog doba, jer su iznad svega tražili da dodu do evidencije za svoje teze i zaključke. Tipično poglavlje teologije započinjalo je točnim izlaganjem najnovijeg učenja Crkve o određenoj točki, potom bi slijedili dokazi iz Svetoga pisma, iz Predaje i iz razuma da bi se pokazao temelj nauka koji valja izlagati.

Takvu je priručničku praksu potvrdio i Pio XII. u enciklici *Humani generis* godine 1950, gdje se prije svega utvrđuje uska veza teologa s crkvenim učiteljstvom koje je za teologa »najbliža i opća norma istine« (DS 3884). To ipak ne znači da je teolog morao jednostavno ponavljati sadržaje učiteljskog naučavanja. Papa potiče teologa da pođe na svete izvore koji trajno pomlađuju, dok spekulacija koja to zanemaruje postaje sterilnom (usp. DS 3886). Prema uputama Pija XII teologija je upotrebljavala regresivnu metodu, tj. kretala se prema unatrag od polazne točke koja je bila u sadašnjem naučavanju Crkve da bi pronašla izvore toga naučavanja u starijim formulacijama.

Glavna izjava Drugoga vatikanskog sabora o metodi u sistematskoj teologiji pomiče naglasak s regresivne metode: zauzima se za genetičko i postupno promatranje, a polazi od uvjerenja da se nauk vjere razvija u životu Crkve. »Neka se dogmatska teologija tako rasporedi da se najprije izlože *biblijske teme*. Pitomcima treba pokazati što su *Oci Istočne i Zapadne Crkve* pridonijeli vjernom prenošenju i razumijevanju pojedinih objavljenih istina, a tako i daljnja *povijest dogme*, imajući također u vidu odnos te povijesti dogme prema *općoj crkvenoj povijesti*. Da bi se zatim što je moguće cjelovitije rasvijetlila otajstva spasenja pitomci neka nauče da u njih pod učiteljem *svetim Tomom* pomoću spekulacije dublje prodru i shvate njihovu *povezanost*. Treba ih naučiti da prisutnost i djelotvornost tih otajstava uoč u *bogoštovnim činima* i u *čitavom životu Crkve*. Neka nadalje nauče tražiti rješenje ljudskih problema u svjetlu objave, *primjenjivati* vječne istine na promjenljive

uvjete ljudskih zbivanja i takve istine *saopćavati* na način prilagođen suvremenom čovjeku« (OT 16) (podcrtao F. P.). Tako Sabor, osim što preporučuje promatranje misterijâ vjere od njihove geneze, gledajući ih kroz povijest i život Crkve, očekuje sveukupno gledanje misterija i u sadašnjem životu Crkve².

Baviti se teologijom ne znači samo prihvatiti jednu metodu znanstvenog proučavanja objave, vjere, Crkve, crkvenog učiteljstva, prošlih crkvenih sabora, ispovijesti vjere, vjerske prakse, povijesti teologije. Peter Hünemann³ nabrojio je šest oznaka koje danas teologa čine teologom: on mora biti homo fidelis (vjernik), homo eruditus (široke naobrazbe), homo doctus (učen), homo sapiens (mudar), homo publicus (uključen u javnost) i homo ecclesiae (crkven). Svaka od ovih oznaka nosi sa sobom proživljenu vjeru i svjedočenje za nju. Ove crte uključuju osobno angažiranje cijele egzistencije u posao kojim se teolog bavi. On ne može ostati neutralan naspram sadržaju svojega proučavanja.⁴ Hans Urs von Balthasar⁵, promatrajući povijest teologije, posebno ističe da su mnogi veliki teolozi bili — sveci. Tako za otačko razdoblje teologije veli: »Tada se je znalo što spada na teološki stil: samo po sebi bilo je razumljivo s jedne strane jedinstvo vjerničkog i znanstvenoga stava i s druge strane jedinstvo sadržaja i strahopoštovanja. Teologija je bila, dok je ona bila teologijom svetaca, ujedno i molećom i klečećom teologijom (eine betende, eine kniende Theologie). Stoga je njezin doprinos molitvi, njezina plodnost za molitvu, njezina moć da rađa molitvom bila neizmjerena« (str. 224), pa žali što je nakon svetačkog razdoblja teologije nadošlo razdoblje 'sjedeće teologije' *sitzende Theologie*. Teologija po svojoj naravi ne može biti samo akademska disciplina bez utjecaja na život onoga koji se njom bavi i bez utjecaja na javnost u kojoj teolog djeluje i živi.

Ovim kratkim i nepotpunim refleksijama, pomalo izazovnim, želio sam stvoriti kontekst u kojem bih mogao progovoriti o jubilarcu o. Marku Matiću, svećeniku, redovniku—isusovcu, teologu, koji ove godine u veljači navršava 70. godinu života. To je prigoda da se i časopis *Obnovljeni život* osvrne na njegovu raznovrsnu bogatu djelatnost.

Marko Matić rođen je 19. veljače 1938. u selu Liskovači, općina Tomislavgrad, Bosna i Hercegovina. Kršten je u župi sv. Franje Asiškoga u Rašeljkama. Osnovno je školovanje završio u rodnom kraju ili točno u Kazagincu i Rašeljkama, gimnaziju u Dubrovniku i Zagrebu na Šalati. U novicijat Družbe Isusove stupio je 1956. u Zagrebu, a odslužio je i dvije godine vojnog roka u Pirotu u Srbiji i u Kavadarima u Makedoniji. Na Filozofskom je Institutu Družbe Isusove (FTI) u Zagrebu studirao filozofiju od 1961. do 1964. sa završnim ispitom »ex universa philosophia«. Od 1964. do 1965. bio je na obaveznoj praksi, zvanoj »magisterij« (dio formacije u Družbi Isusovoj), u uredništvu glasila *Glasnik Srca Isusova i Marijina*.

2 Usp. Jared Wicks, *Introduzione al metodo teologico*, PIMME 1994, 124–141.

3 Usp. Peter Hünemann, *Biti teolog — što to danas znači?* *Obnovljeni život* (57) 3 (2002) 297–304.

4 Usp. Zbor za nauk vjere, *Uputa o crkvenom pozivu teologa* (Instructio de ecclesiali theologi vocatione), 24. svibnja 1990.

5 Usp. Hans Urs von Balthasar, *Theologie und Heiligkeit u: Verbum caro*, Johannes Verlag, Einsiedeln, 1960, 195–225.

Slijedio je studij teologije 1965/66. na FTI-u na Jordanovcu u Zagrebu te od 1966. do 1969. na Teološkom fakultetu Sveučilišta u Innsbrucku. Godine 1968. zaređen je za svećenika u Zagrebu. U Innsbrucku postiže licencijat (magisterij) iz teologije 1969/70. Od 1970. do 1974. naizmjenično jedan semestar predaje dogmatsku teologiju na Filozofsko-teološkom institutu u Zagrebu, a drugi semestar studira filozofiju na Bečkom sveučilištu i skuplja građu za doktorsku dizertaciju iz sistematske teologije. Od 1974. do 1976. nadstojnik je Odjela za kršćanski nazor u Zagrebu (OKN) pri FTI-u Družbe Isusove. Od 1976. do 1979. pisao je doktorski rad pod vodstvom Prof. Dr. Waltera Kerna SJ u Innsbrucku, gdje je u ljetnom semestru 1979. doktorirao s tezom »Jürgen Moltmanns Theologie in Auseinandersetzung mit Ernst Bloch«, koju je objavio u Frankfurt–Bern–NewYork 1983, (423 stranice). — Nakon ovog sklopa studija i specijalizacije slijedio je završni dio redovničke isusovačke formacije tzv. »treća probacija« u Parizu (Clamart) 1979/80.

P. Marko Matić aktivan je na tri razine: na svećeničkoj, redovničkoj i teološkoj. Te se aktivnosti međusobno isprepleću, dopunjuju i obogaćuju. Najprije spominjem njegovu redovničku–isusovačku razinu. U dva je navrata bio rektor Kolegija Družbe Isusove na Jordanovcu u Zagrebu: 1980/81. i od 1988. do 1994. Šest je godina bio provincijal Hrvatske pokrajine Družbe Isusove: od 1981. do 1987. Od 1995. do 2000. bio je nadstojnik Filozofsko-teološkog instituta. Od 2000. godine je instruktor treće probacije za mlade članove Družbe Isusove koji završavaju formaciju, a tu službu obnaša još i danas.

Njegova svećenička aktivnost u znatnoj mjeri vezana uz stručnu teološku spremu i ignacijevsku duhovnost. Svima je dobro poznato da on voli »lomiti Riječ«, da voli propovijedati. Biblija je njegova ljubav i područje posebnoga zanimanja i proučavanja, pa je naravno da je želio i drugima priopćavati nadahnutu Riječ. Dok je bio provincijal, u svetišću je Srca Isusova svake nedjelje slavio euharistiju u 12 sati i propovijedao. Slično je u župnoj crkvi na Jordanovcu više godina redovito imao misu i propovijedao nedjeljom u 11 sati. Ne znam je li vodi statistiku o tom koliko je puta vodio duhovne vježbe isusovcima, biskupijskim svećenicima, redovnicama, laicima; koliko je održao »duhovnih obnova«, duhovnih nagovora, prigodnih predavanja. Kroz više je godina govorio na javnim tribinama u Dubrovniku, Osijeku i Zagrebu, uglavnom o biblijskim temama (Teologija Ivanova evanđelja, Teologija zгода Isusova djetinjstva, Radikalizam poziva u Lukinu evanđelju, »Idi pa i ti čini tako« — Lk 10, 36, »Kad kažem Vukovar«, Evanđelje po Izaiji, Ususret trećem mileniju — Godina Isusa Krista«, Struktura i teologija kristološkog dijela Apostolskog vjerovanja). Sudjelovao je duhovnom animacijom na Obiteljskim ljetnim školama.

Na HTV-u je okviru emisije »Biblija« dvanaest puta tematski pratio liturgijsku godinu od 2001. na 2002: advent, božićno vrijeme, Isusovo krštenje, Vazmeno otajstvo (pranje nogu), Muka po Ivanu, Isusovo uskrsnuće, Uskrsnuli Isus po Ivanovu evanđelju. U istoj emisiji je 2007. godine pet puta govorio o Isusovim prisposodobama. Na HTV-u je u okviru emisije »Razgovor s teologom« govorio o Teologiji vazmenog otajstva (1994), a u emisiji »Blagdansko jutro« o Isusu Kristu jučer, danas i sutra (2000). Sedam je puta 2000. godine sudjelovao u dijalogu o pitanjima

iz knjige Postanka 1–4. Na Trećem programu Hrvatskog radija u emisiji »Riječ života« deset je puta na temelju evanđeoskih tekstova iz Matejeva evanđelja iznio svoja promišljanja. Sudjeluje na Radio Mariji, od njezina osnutka tumačeći Riječ Božju, zadnjih par godina pod naslovom: »Šimune, imam ti nešto reći«. Nekoliko je puta govorio na Katoličkom radiju. Nije se ustručavao pisati u tzv. popularnim časopisima za širu publiku, kao što je *Glasnik Srca Isusova i Marijina* (desetak priloga), *Glas koncila* (četiri priloga), *Ignacijev put* (šest priloga), a sam je kao provincijal pokrenuo taj list za isusovce i njihove prijatelje, *Naš glas* (list Hrvatske katoličke misije u Parizu, pet priloga).

Radu u struci, teologiji, osim u godinama službe provincijala, posvećivao je najviše vremena. Od 1970. do danas predavao je traktate dogmatske teologije na Filozofsko–teološkom institutu Družbe Isusove, biblijsku teologiju na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu, kristologiju (ljetni semestar 1978/79) na Visokoj teološkoj školi u Sarajevu, kristologiju od 1994. do 1997. na Katehetskom institutu u Zagrebu.

Interes Marka Matića ide od odnosa između kršćana i marksista, od pogleda na ateizam, od vizije Teilharda de Chardina, prema kristološkim temama i mariologiji. Kristološki pogledi i biblijske teme postali su konačno njegova glavna preokupacija, kako se može vidjeti iz priložene bibliografije.

P. Marko Matić je puno brige i ljubavi uložio u uređivanje upravo objavljene knjige Karla Rahnera *Teološki spisi — Izbor*. Našao je suradnike — prevoditelje, probrao je članke koji žele čitatelje upoznati s tim velikim teologom i njegovom fundamentalnom, dogmatskom, pastoralnom, egzistencijalnom i eshatološkom teologijom te im pokazati ljepotu crkvenog kršćanstva. Ujedno je napisao uvodni članak »Teološka biografija Karla Rahnera«. Taj članak ne uvodi nas samo u život i djelo velikog teologa Rahnera, nego ujedno pokazuje i Rahnerovo i Matićevo nastojanje da se teologija bavi onim što je bitno, važno, odlučujuće za vjeru u vremenu u kojem živimo, a ne dalekim spekulacijama. Prvi objavljeni članak Karla Rahnera nosi naslov »Warum uns das Beten nützt?« (Zašto nam je potrebna molitva?), a to je bio dobar početak da teologija opet postane *betende Theologie*, *kniende Theologie*.

Za sve što smo ovdje spomenuli i za ono što nismo, i što ostaje skriveno zahvaljujemo P. Matiću, a prije svega Gospodinu od kojega dolazi svaki dobar dar (usp. Jak 1, 17).

1. Bibliografija

1.1. Knjige

Kristologija i soteriologija, skripta, FTI, Zagreb 1972.

Isus je Krist, skripta, FTI, Zagreb 1976.

Jürgen Moltmanns Theologie in Auseinandersetzung mit Ernst Bloch, Frankfurt–Bern–New York 1983.

Karl Rahner, *Teološki spisi. Izbor* (uredio), FTI, Zagreb 2008.

1.2. Ostalo

1976.

Sorge um den Menschen. Diskussionsbeitrag an dem wissenschaftlichen Symposium »Friedenssuche aus verschiedener weltanschaulicher Sicht«, Moskau 11–13 September 1973, *Christen und Marxisten im Friedensgespräch*, Wien–Freiburg–Basel 1976, 168–171.

1977.

Jesu Herz in uns — für die Welt, *Heute* 5 (1977) 103–104. 113.

Problem oko historijskog Isusa, *Obnovljeni život* 2 (1977) 121–141.

1978.

Isusovo Srce u nama — za svijet, *Glasnik Srca Isusova i Marijina* 6 (1978) 196–198.

»Pun radosti ode te proda sve«, *Glasnik Srca Isusova i Marijina* 7 (1978) 234–235.

Mama, trebam li mrziti čovjeka koji je ubio moga tatu?, *Glasnik Srca Isusova i Marijina* 8 (1978) 266–267.

1979.

Kršćanstvo i marksizam šezdesetih godina, *Obnovljeni život* 1 (1979) 14–35.

1981.

Uskrs — realna anticipacija kvalitetno nove budućnosti Božje, *Glas Koncila*, Uskrs 1981, 13.

1982.

Vizija P. Teilharda de Chardina — Evanđelista Krista u Kozmosu, *Obnovljeni život* 3 (1982) 225–238.

1983.

Sveta Godina 1983, *Glasnik Srca Isusova i Marijina* 2 (1983) 51.

Godina milosti Gospodnje 1983, *Glasnik Srca Isusova i Marijina* 3 (1983) 94–95.

1985.

Uvodna riječ, *Ignacijev put* 1 (1985) 3.

Uvodna riječ, *Ignacijev put* 2 (1985) 3.

1986.

Uvodna riječ, *Ignacijev put* 1 (1986) 3.

Birao sam Generala Družbe Isusove, *Ignacijev put* 1 (1986) 20–23.

1987.

Uvodna riječ, *Ignacijev put* 1 (1987) 1.

Uloga i mjesto časnog brata u Družbi Isusovoj, *Ignacijev put* 1 (1987) 2–3.

Primimo ga da postane svetac, *Ignacijev put* 1 (1987) 9–10.

1988.

Gospa u životu svetog Ignacija, *Ignacijev put* 1 (1988) 2–4.

1993.

Evangelje djetinjstva u Lukinom djelu, *Kateheza* 2 (1993) 89–100.

1994.

Postanak teksta o ateizmu na Drugom vatikanskom saboru, u: Marijan Steiner (ured.), *Synthesis theologica*. Zbornik u čast p. Rudolfa Brajičića SJ prigodom 75. obljetnice života, FTI, Zagreb 1994, 297–309.

Isusovo uskrsnuće — zdravi Božji svijet, *Obnovljeni život* 2 (1994) 131–150.

Poimanje braka u Starom zavjetu, *Obnovljeni život* 6 (1994) 603–616.

1996.

Totalitarizam — Crkva — dostojanstvo čovjeka. Uvodni govor na znanstvenom simpoziju »Crkva za dostojanstvo čovjeka protiv totalitarizama XX. st., u: *Obnovljeni život* 1–2 (1996) 3–4.

Nada narodima, *Obnovljeni život* 6 (1996) 700–703.

Advent kao spomen, *Obnovljeni život* 6 (1996) 703–708.

1997.

Kristološki kontekst Isusova govora u prispodobama u: Fra Ljudevit Maračić (ured.) *Spe gaudentes — U nadi radosni*. Zbornik u povodu 80. rođendana fra Celestina Tomića, Zagreb 1997, 320–342.

Isus–Učitelj, *Glasnik Srca Isusova i Marijina* 9 (1997) 264–265.

»Evo, Djevica će začeti i roditi Sina« (Mt 1, 23), *Obnovljeni život* 6 (1997) 549–553.

Uvodni govor i pozdrav na simpoziju *Novi religiozni pokreti*, u: Mijo Nikić (uredio), *Novi religiozni pokreti*. Zbornik radova znanstvenog simpozija Filozofsko–teološkog instituta i Filozofskog fakulteta Družbe Isusove u Zagrebu o novim religioznim pokretima, održanog 15. i 16. studenog 1996. u Zagrebu, Zagreb 1997, 9–10.

Završna riječ na simpoziju o NRP–ima. »Nikomu ništa ne dugujete, osim ljubavi« (Rim 13, 8) u: Mijo Nikić (ur.), *Novi religiozni pokreti*. Zbornik radova znanstvenog simpozija Filozofsko–teološkog instituta i Filozofskog fakulteta Družbe Isusove u Zagrebu o novim religioznim pokretima, održanog 15. i 16. studenog 1996. u Zagrebu, FTI, Zagreb 1997, 318.

1998.

Isusovo uskrsnuće — temelj kršćanske vjere, u: Mijo Nikić (uredio), *Reinkarnacija i/ili uskrsnuće*. Zbornik radova sa znanstvenog simpozija Filozofskog fakulteta Družbe Isusove, Filozofsko–teološkog instituta Družbe Isusove i Teološkog fakulteta Sveučilišta u Innsbrucku o reinkarnaciji i uskrsnuću, Filozofski niz, FTI, Zagreb 1998, 186–197.

Uvodni govor i pozdrav, u: Mijo Nikić (uredio), *Reinkarnacija i/ili uskrsnuće*. Zbornik radova sa znanstvenog simpozija Filozofskog fakulteta Družbe Isusove, Filozofsko–teološkog instituta Družbe Isusove i Teološkog fakulteta Sveučilišta u Innsbrucku o reinkarnaciji i uskrsnuću, Filozofski niz, FTI, Zagreb 1998, 9–10.

Završna riječ na simpoziju o reinkarnaciji i/ili uskrsnuću, u: Mijo Nikić (uredio), *Reinkarnacija i/ili uskrsnuće*. Zbornik radova sa znanstvenog simpozija Filozofskog fakulteta Družbe Isusove, Filozofsko–teološkog instituta Družbe Isusove i Teološkog fakulteta Sveučilišta u Innsbrucku o reinkarnaciji i uskrsnuću, Filozofski niz, FTI, Zagreb 1998, 273–274.

1999.

Teologija Očenaša, *Obnovljeni život* 4 (1999) 457–480.

2000.

Teologjia e Atynës, *Urtia*, Revistë fetaro–kulturore 2 (2000) 159–184.

2001.

Bijeg u Egipat, *Naš Glas* 2/3 (2001) 4–5.

2002.

Knjiga Ponovljenog Zakona (Deuteronomium), *Glas iz pustinje* 2 (2002) 16–18.

Franjo kard. Kuharić — in memoriam, *Obnovljeni život* 2 (2002) 153–154.

»Putujem k Svjetlu, putujem k Svjetlu« — 20. obljetnica smrti o. Ivana Kozelja, *Glas Koncila*, 27. 7. 2002, 30.

»Evo Djevice će začeti i roditi sina« (Mt 1, 23), *Naš Glas* 28 (2002) 2–4.

2003.

Povijest i poruka Božićnog otajstva, *Obnovljeni život* 4 (2003) 441–460.

In memoriam Predrag Belić SJ (1919–2003), *Obnovljeni život* 4 (2003) 501–502.

S uskrsnulim Isusom na putu u Emaus (Lk 24, 13–35), *Naš Glas* 29 (2003) 4–6.

Muka Isusova po Izaiji, *Glasnik Srca Isusova i Marijina* 94 (2003), 84–85.

2004.

Ivan Merz u misli i djelu Marice Stanković, *Obnovljeni život* 1 (2004) 75–90.

Uz drugu obljetnicu smrti blagopokojnoga kardinala Franje Kuharića. Hvala za bogoljublje, čovjekoljublje i rodoljublje, *Glas Koncila*, 14. 3. 2004, 3.

2006.

Povijest i sadržaj svetkovine Bogojavljenje, *Naš glas* 2 (2006) 4–6.

2007.

Prispodobe u Novom zavjetu u: *Biblija danas* 1 (2007) 9–11.

Božićno otajstvo, *Glasnik Srca Isusova i Marijina* 1 (2007) 10–11.

Povijest i poruka Božićnog otajstva, *Glas Koncila* 5. 1. 2007, 1–5.

Umro isusovac o. Rudolf Brajičić — »Hrvatski Guardini«, *Glas Koncila*, 28. 1. 2007, 4.

Josip — čovjek Božjeg povjerenja, *Glasnik Srca Isusova i Marijina* 3 (2007) 10–11.

S uskrsnulim Isusom na put u Emaus, *Glasnik Srca Isusova i Marijina* 4 (2007) 120–121.

Uz stoti rodendan O. Arrupea, *Ignacijev put* 2 (2007) 9–11.

Razvoj teološke misli o Bezgrješnom začecu Blažene Djevice Marije, u: M. Josipović, B. Odošević, F. Topić (priredili), *U službi riječi i Božjega naroda*. Zbornik radova u čast mons. Mati Zovkiću u povodu 70. obljetnice života i 35 godina profesorskog djelovanja, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo 2007, 695–720.

Razvitak teološke misli u Jürgena Moltmanna, u: Zoran Grozdanov (priredio), *Bog pred križem*. Zbornik u čast Jürgena Moltmanna, Ex libris, Rijeka 2007, 133–174.

2008.

Teološka biografija Karla Rahnera, u: Marko Matić (uredio) *Karl Rahner, Teološki spisi. Izbor*, FTI, Zagreb 2008, 7–24.